

DRŽAVA U BORBI PROTIV TERORIZMA

Pregledni naučni rad

Bakir ALISPAHIĆ

THE STATE IN FIGHT AGAINST TERRORISM

Review Paper

Sažetak

Kapacitet države za borbu protiv terorizma i srodni mehanizmi ne mogu se posmatrati neovisno o promjenama u savremenom društvu i politici. S obzirom da je terorizam prisutan globalno, on je stvar i međunarodnog prava, pa se države u pogledu prevencija i odgovora na terorizam, moraju ponašati shodno odredbama međunarodnog prava. Država mora konstantno razvijati i unapređivati sisteme prevencije terorizma i drugih oblika nasilja. Pretpostavka je da država već ima razvijene mehanizme prevencije, ali se treba posvetiti i otkrivanju uzroka radi efikasnije borbe protiv terorizma. U radu se navode neki od osnovnih funkcionalnih mehanizama prevencije kao što su granična policija, carina, kontrola robno-novčanih tokova itd., ali se ne zanemaruje direktan i indirektan efekt 'ideologiziranja', npr. putem obrazovnih ustanova. Zaključuje se da razvijanje i učvršćivanje demokratskih vrijednosti, uprkos siromaštvu i društvenim razlikama, može onemogućiti razvijanje ideologije terorizma.

Naučno istraživanje na kome se bazira rad, zasniva se analizi, sintezi, indukciji i dedukciji.

Ključne riječi

država, terorizam, mehanizam, preventivan, društvo, kontrola, ideologizacija

Summary

The state capacity for the fight against terrorism can not be discussed without taking into consideration changes in the contemporary society and the politics. Considering its global presence, the terrorism is also a subject to the international law. Therefore, when it comes to prevention and reaction to the terrorism, the countries around the world have to abide by the terms of the international law. Concerning terrorism and other forms of violence, the countries should continuously work on developing and upgrading its prevention systems. The premise is that, every country already has such a system in place, however, in order to bring the fight against terrorism to the next level, it also has to search for possible causes of terrorism. The paper discusses some of the key functional mechanisms of prevention such as border police, the customs, control of money and goods flow, yet it does not overlook direct and indirect effect of indoctrination via educational institutions. Conclusion is that, spreading of terrorism ideology can be stopped by developing and strengthening democratic values, in spite of poverty and societal differences.

Keywords

state, terrorism, mechanism, preventive, society, control, indoctrination

Uvod – promjene u svjetskom poretku i politici

Naše razmatranje borbe „država protiv terorizma“ moramo započeti uvažavanjem nekih tradicionalnih odredbi, naročito onih koje su važile u dvadesetom vijeku, ali ih ne možemo u cjelosti primjeniti. Obavezni smo da, pored ostalog, ukažemo na neke radikalne promjene koje su se odigravale polovinom dvadesetog vijeka.

Prva, veoma važna promjena svjetskih razmjera je nastanak Organizacije ujedinjenih nacija (OUN) i međunarodnog prava.

Druga, nestanak tradicionalnih kolonija.

Treću promjenu predstavlja nestanak tradicionalnih blokova država u ideološkom i drugom sukobu.

Četvrta, izmjena uloge Atlanskog saveza (pakta) i nastanak Evropske unije, (čiji nastanak počinje 1951.god. udruživanjem šest zemalja: Njemačke, Francuske, Belgije, Italije, Luksemburga i Holandije, a formalizira se tek 01.01.1993. godine ugovorom iz Maastrichta¹), kao i nestanak „Al Qaide“, veoma snažne i organizovane međunarodne terorističke organizacije (čiji je nestanak praktično započeo likvidacijom Bin Ladena 2. maja 2011. godine).

Posljedice po državu, njen pravno-politički sistem i njenu bezbjednost nastale nastankom Ujedinjenih nacija i međunarodnog prava, dalekosežne su i duboke, čak protivrječne. Osnovna protivrječnost se manifestuje u činjenici postojanja ustavnog prava - međunarodnog prava države i njene zaštite, samozaštite i zaštićenosti u međunarodnim odnosima. Eklatantan primjer u ovom slučaju je sticanje nezavisnosti i samostalnosti država iz sastava bivše SFRJ (legalno i legitimno demokratskim putem - izjašnjavanjem volje njenih građana na referendumu), ostvarivanjem statusa međunarodno priznatih država i ugrožavanje njenog teritorijalnog integriteta, suverenosti i nezavisnosti.

Iako je osnovna, deklarativna težnja Povelje UN-a bila ravnopravnost država i pojedinaca², njenim članicama je ipak sužen suverenitet³ na njenoj teritoriji.

Pojmu narodnog suvereniteta poklonjena je posebna pažnja (Srđić i Adamović, 1975). Po ovoj teoriji, subjekt suverenosti nije monarh, već narod... „suverenost nije ništa drugo do ostvarivanje te opšte volje“. Uslov ostvarivanja narodnog suverenite-

¹ Treaty on European Union [TEU, Maastricht Treaty], Feb. 7, 1992, 1992 O.J. (C191) 1; 31 I.L.M. 253 (1992)

² Na prvoj strani Povelje Ujedinjenih Nacija stoji: „Mi narodi, Ujedinjenih naroda, odlučni da spasimo buduće naraštaje od užasa rata, koji je dva puta u toku našeg života nanio čovječanstvu neizrecive patnje, da ponovo potvrdimo vjeru u temeljna prava čovjeka, u dostojanstvo i vrijednost čovjeka kao i u ravnopravnost velikih i malih naroda, da stvorimo uvjete potrebne za održavanje pravde i poštovanje obaveza koje proistječu iz ugovora i ostalih izvora međunarodnog prava...“ (United Nations, 1945). Više informacija na: <http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml>

³ Naime, pojam suvereniteta koristi se da bi označio subjekt koji je vrhovni u svojoj oblasti djelovanja i nad njim nema nikakve druge vlasti. U okviru države suverenost označava svojstvo državne vlasti, nezavisna od svake druge vlasti i da su joj sva pravna i fizička lica potčinjena. Pravna enciklopedija. (1997) Suverenitet (fra. souverain od lat. superanus) je potpuna vlast vladara, države ili naroda na vlastitu teritoriju (suverenost u odnosu prema političkoj zajednici unutar države, odnosno unutarnji suverenitet), te nezavisnost takve vlasti u odnosu na bilo kakvu izvanjsku, tuđu vlast. (vanjski suverenitet) (Wikipedia, 2014). Više informacija na: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Suverenitet>.

ta je neposredna demokratija. U dvadesetom vijeku pojavili su se i stavovi o negiraju suvereniteta i o „ograničenom suverenitetu“.

Ma kako pristupali suverenitetu – suverenosti, ostaje činjenica da je suština suvereniteta u postojanju jedne vrhovne volje kojoj su podređene volje svih ostalih volja. U granicama države to je bila državna vlast ma kakva ona bila, i ona se mogla odnositi prema terorizmu po vlastitom nahodjenju. S obzirom da je terorizam po svojoj prirodi anti-državni, a imajući u vidu da države teže da ostvaruju svoju vlast, to one mogu biti i same subjekti terorizma („državni terorizam“ – unutar sopstvene države prema dijelovima države ili izvoznih terorizama prema drugim državama ili zaštitnik terorizma). U svakom od pomenutih slučajeva, na osnovu svog suvereniteta svaka država je mogla da se odnosi prema terorizmu po vlastitom nahodjenju i da izgrađuje sopstveni sistem odnosa prema njemu. Sa nastankom OUN-a i međunarodnog prava - ona to više ne može. Jednostavno, terorizam je postao stvar međunarodnog prava i države moraju, odnosno, treba da se ponašaju prema odredbama međunarodnog prava. Država Bosna i Hercegovina, s obzirom da je članica OUN i OSCE-a, bori se protiv terorizma na globalnom planu i samostalno u okviru svojih mogućnosti, kapaciteta i zakonskog okvira.

OUN nemaju vojsku, policiju, niti vlastiti aparat vlasti koji bi mogla aktivirati u borbi protiv terorizma, te operativni akcioni sposoban aparat za borbu protiv terorizma - ostaje aparat vlasti države. Da li je to onaj dio aparata vlasti koji čini aparat nasilja i prinude? Na to možemo odgovoriti kada utvrdimo i definišemo šta je to terorizam (Alispahić, 2007).

Postoji mnoštvo definicija službenih, enciklopedijskih i drugih definicija, ali mi ćemo poći od sljedeće definicije: „Terorizam je istorijska društveno-politička akciona pojava koja nastaje i razvija se u vrijeme dovoljno dubokog i intenzivnog sukoba u kome su nosioci – subjekti, akteri terorizma specifične organizovane slabije i manje društveno-političke grupe subjekata ili država koje se organizovano i sistematski bore protiv postojećeg društveno-političkog međunarodnog poretka primjenom nelegitimnog i nelegalnog, surovog i nepredvidivog (teško predvidivog) kriminalnog nasilja, koristeći raspoložive metode i sredstva kojima izazivaju masovne i pojedinačne teške, nepravedne i nepotrebne ciljane i slučajne žrtve, te nanose velike i raznovrsne štete ne postizujući kao efekat, po pravilu, ostvarenje krajnjeg društveno-političkog cilja“ (Alispahić, 2007).

Dodajmo tome i to da su terorističke organizacije tajne kao i da je njihovo djelovanje tajno sve do momenta izvođenja akcija.

Ako je teroristička organizacija tajna i njeno djelovanje tajno, logično je pitanje kako je moguće preduzeti preventivne mjere i spriječiti njihove akcije. Intuitivan i spontan odgovor na pitanje ima li država mehanizme da uspješno spriječi organizovanje i aktivnosti terorizma je da država ima na raspolaganju tajne, civilne i vojne službe, policiju itd. Ne dovodeći u pitanje ulogu i funkcije tih službi (Alispahić, 2009), mi ćemo ipak ovom problemu pristupiti nešto drugačije. Naš pristup se zasniva na principu otkrivanja i sprečavanja uzroka kao jednog uspješnog puta otklanjanja posljedica. Iz tog principa proizilazi pitanje: šta je prvi uzrok ili grupa uzroka nastanka i opstanka terorizma? I drugo pitanje, šta su osnove moći terorizma? Na ovo drugo pitanje lakše je odgovoriti nego na prvo, mada su odgovori na ova dva pitanja povezani.

Osnove moći terorizma u savremenom društvu i krugovi kontrole

Kada tražimo odgovore na pitanje o osnovama moći terorizma u savremenom društvu, moramo uvažavati da je ono robno-novčanog karaktera i da je u njemu novac bitan činilac. Najnoviji primjer je teroristički akt u Najrobiju, Kenija (20-24. septembar 2013 god.) gdje je dvadesetak terorista upalo u tržni centar i, kako su izvijestili mediji, proizvelo oko 60 ili više žrtava. Očigledno je da je tu grupu bilo potrebno: 1) regrutovati, 2) obučiti, 3) opremiti, 4) prevesti, 5) aktivirati na određenom mjestu i 6) postići određene rezultate. Za sve to je bio neophodan novac. Novac koji je za sve ovo bio potreban ima svoje porijeklo i tokove. U savremenim sistemima novčanog poslovanja preko banaka, u kome je isplata gotovine veoma ograničena, prvi krug kontrole nad stvaranjem uslova za formiranjem osnova terorizma je kontrola banaka i kretanja tokova novca.

Drugi krug kontrole je kretanje određenih roba na tržištu, bez kojih nije moguće izvršiti terorističku akciju.

Treći krug kontrole je odgovarajuća kontrola saobraćaja.

Za sve ove kontrole država ima i visoko obučene snage i vrhunska tehnička sredstva. Međutim, nad ideologijom terorista - organizacije terorizma, država nema kontrolu iako raspolaže mehanizmom stvaranja ideologija (Kuper i Kuper, 2009). U savremenom demokratskom svijetu postoji jedna ozbiljna protivrječnost između ljudskih prava kao orijentacione vrijednosti i norme i faktičkih mogućnosti ugrožavanja ljudskih prava. Ne može se poreći da se pod vrijednošću ljudske slobode svakodnevno javljaju ideje i pomodarstva, pa i ideologije koje su štetne po društvo.

Za ideologizaciju su potrebni prostor, vrijeme i sredstva. Taj prostor na kome se obavlja ideologizacija nazvaćemo „teroristički kamp“. Naravno, ideologizacija nije ukupna djelatnost pripreme terorista. Zato moramo razlikovati kampove po svrsi. Kampovi za ideologiziranje mogu biti dugo vremena prikriiveni, a okupljanje relativno često istih lica u isto vrijeme može da bude pokriveno održavanjem vjerskih obreda, određenim privatnim školama, klubovima ljubitelja nečega-svačega itd. Danas u eri računara koji mogu biti umreženi u sistem i rasporedom kamera, svaka grupa ljudi može da bude evidentirana i identificirana. Shodno tome, ne treba prenaplašavati probleme otkrivanja takvih kampova. Dovoljno je za to imati solidno organizovanu i obučenu/obrazovanu pozorničku službu.

Kampove za obuku i uvježbavanje terorista potrebno je otkriti, što nije nemoguće, jer takav kamp mora imati prostorije za smještaj kandidata za akcije, teren za obuku i uvježbavanje, prostor za intenzivne oblike ideologizacije, magacinske i garažne prostorije. Sve ovo se ne može sakriti. Naprotiv, pravilnim, relativno čestim osmatranjima-opservacijama (razni oblici i tehnike) takav teren i prostorije se otkrivaju i identifikuju. Ako smo osnovano i relativno tačno konstatovali osnove moći terorističkih organizacija i ustanovili da su to tajnost organizacije, njenih članova i pripremnih aktivnosti, veoma visok stepen ideologiziranosti ili ucjenjenosti, onda se možemo pozabaviti pitanjem svrsishodnosti i efikasnosti njenog mehanizma zaštite.

Ako smo se složili da je država, posebno demokratska država (ako ima države u kojoj su ostvareni svi ideali demokratije, a da su država i demokratija i dalje ostale razvojne)

veoma složen sistem vlasti upravljanja naroda samim sobom, ali u kome postoji nužni mehanizam vladavine i hijerarhije koju zahtijeva svaka organizacija.

Državni mehanizmi borbe protiv terorizma

Prvi mehanizam države u borbi protiv svega što vladajuća struktura smatra korisnim ili štetnim po nju, jeste sistem zakonodavstva. Sistem zakonodavstva smatramo i shvatamo kao sistem propisa ma koje vrste koji su u skladu sa državnim propisima, a koji važe u određenom vremenu. Kao prvi činilac državnog mehanizma ističemo zakonodavstvo jer se njime mogu propisati primjenjive norme kojim se propisuju zabrane svega što ide u prilog terorizmu, kao i norme koje favorizuju sve što je protiv njega, ali ne ograničava i ne otežava ostvarivanje ljudskih i građanskih prava. Smatra se da je dekomodiranje građana i ljudi, uopšte, manje zlo od eventualnih ugrožavanja njihovog zdravlja, života i njihove imovine.

Drugi bitan mehanizam je formiranje organizacije koja će uspješnim aktivnostima sprječavati i preventivno djelovati protiv aktivnosti terorizma. Prvo, to su sadržaji normi zakona i drugih propisa koji sprječavaju teroriste da dođu do novca i materijalnih sredstava koji su potrebni za terorističke akcije. Veće sume novca neophodne za terorizam ne mogu se obezbijediti bez korupcije ili krupnog šverca ili kvazi „privredne djelatnosti“, ili bez udruženog djelovanja organizovanog kriminala i terorističkih organizacija.

Država može kontrolisati protok novca preko banaka, što i sada čini ograničavajući gotovinske isplate. Mnogo istovremenih isplata ili isplata u kratkom vremenskom roku u raznim bankama, može da čini značajnu sumu. Međutim, umrežavanjem računara i strogom evidencijom učestalih maksimalnih gotovinskih isplata ili krupnih isplata pojedinih firmama sa istih računa može dovesti do uspješnog otkrivanja rada u korist terorističkih organizacija. Mi ovdje, naravno, ne možemo ulaziti u detalje rada banaka i kontrole njihovog rada na finansijskom tržištu, ali uz pomoć elektronskih sredstava ona tehnički može biti vrlo efikasna. Bitna komponenta su ljudi.

Korupcija je snažna komponenta moći terorističkih organizacija, kao i nasilništvo i ucjena porodice i određene ličnosti (Gudelj i Teofilović, 2012).

Zaštita ličnosti je veoma složena jer ličnosti koje je moguće funkcionalno korumpirati su „javne ličnosti“ i obavljaju „važne“, ali „transparentne“ poslove. Pri tom, i prisila i korupcija mogu biti jednokratne (samo u jednom važnom momentu za terorističku akciju), višekratne i trajne. Ovaj momenat zahtijeva posebno razmatranje opšte sigurnosti.

Treći sigurnosni mehanizam je granična policija koja mora imati važnu ulogu u svim segmentima prelaska granice, legalnog ili ilegalnog, bilo kojim sredstvima. Granična policija je samo prvi odbrambeni pojas koji se nastavlja saobraćajnom i kriminalističkom policijom.

Četvrti funkcionalni mehanizam je, nesporno, carina i carinska služba koja nije samo pogranična, već ima znatno šira ovlaštenja.

Peti funkcionalni mehanizam je uprava koja izdaje razne dozvole i obavlja razne inspekcije. U taj dio sistema ubrajamo čak i odbor mjesne zajednice i njene aktiviste.

Kao što se vidi, mehanizam borbe protiv terorizma i svakog oblika kriminala je organizaciono uspostavljen. Njemu treba dodati vojnu organizaciju.

Opštepoznato je da je uloga vojske da brani državu od spoljnog neprijatelja. U tom smislu, moglo bi se pomisliti da terorizam nema veze sa nadležnošću vojske. Proučavanjem stvarnosti i prakse terorizma dolazimo do pitanja:

1. Da li su terorističke organizacije zainteresovane za aktivnosti i situaciju vojske i u vojsci? Za to ima nekoliko razloga. Prvo, eksplozivi i naoružanje koncentrisani su najvećim dijelom u vojnim magacinima. Ako su oni slabo čuvani i ako su lica odgovorna za obezbjeđivanje magacina podložna korupciji, onda vojni magacini mogu biti izvor snabdijevanja terorističkih organizacija. Drugo, u vojno-tehničkim organizacijama stiču se saznanja o najnovijim oružjima i drugim činiocima borbenih sredstava, za šta terorističke organizacije jesu zainteresovane. Dalje, terorističke organizacije su zainteresovane i za idejno-politička raspoloženja u vojsci kao i za stepen obučenosti u vojsci. Nema spora oko toga da li su mladi vojnici poželjna meta privlačenja u terorističke redove. Osim toga, teroristima je opštepoznato da neprekidno protiv njih djeluju vojne obavještajne i kontraobavještajne službe, i da i druge vojne jedinice mogu biti upotrijebljene u borbi protiv terorista.
2. Zašto bi vojska bila zainteresirana za terorizam i terorističke akte kada se zna da je vojna uloga da brani zemlju od spoljnog napada (ugrožavanja), pogotovu kada se aktivnost terorističkih organizacija ne odigrava na njihovoj teritoriji, u granicama države čija je vojska.

Međunarodni terorizam je za svaku državu prijetnja prekograničnom agresijom, inostranom agresijom. Po toj dimenziji, odbrana od te agresije spada u nadležnost svih snaga odbrane i zaštite, cjelokupnog naroda, pa i vojske.

U prethodnom izlaganju ukazali smo na osnove moći terorizma: tajnost, nepredvidivost, organizovanost i ideologizacija. Država ne samo da kontroliše, već upravlja određenim bitnim mehanizmima ideologizacije. To su, na prvom mjestu, sistem obrazovanja i vaspitanja i sistem medija. Ako se kroz ta dva sistema ne postiže po državu povoljan rezultat, onda se ne mogu njihovi rezultati smatrati uspješnim. Demokratski višepartijski sistem nije taj koji favorizuje anti državno ponašanje na osnovu više ideologija, već uspješno rješenje kroz razmatranje raznih opcija dostizanja zajedničkog cilja rezultatom saglasnosti.

Dakle, bitan način onemogućavanja uticaja ideologije terorizma je razvijanje i učvršćivanje pozitivne ideologije demokratije uprkos siromaštvu i razlikama koje su objektivna smetnja ne samo ideološkog karaktera.

Ako nismo odgovorili na sva glavna pitanja, onda smo ih bar pomenuli. A to su, između ostalog, pitanja odnosa čovjeka i sistema.

Zaključak

Da bi se uspješno suprotstavilo borbi protiv terorizma, od presudne važnosti je preventivno djelovanje sigurnosnog sistema svake države zasebno, kao i zajedničko, na globalnom planu.

Od velike važnosti je informacija u vezi djelovanja terorističkih organizacija na globalnom planu.

Na kraju, neophodno je da svaka država, posebno ona koja je kroz razne oblike udruživanja u savezu sa drugim državama, prati najnovija dostignuća u borbi protiv terorizma i da nastoji da ih primjenjuje u svom akcionom djelovanju.

Literatura

- Alispahić, B. (2007). Terorizam šta je to. Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.
- Alispahić, B. (2009). Teorijsko-metodološki aspekti istraživanja rada obavještajno-sigurnosnih službi. Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.
- Blagojević, B. T. (1979). Pravna enciklopedija. Beograd: Savremena administracija.
- Gudelj, N., Teofilović, N. (2012). Dominantni oblici organizovanog i transnacionalnog kriminala. Zemun: Akademska izdanja - Nauka i društvo.
- Knežević, B. Savić, M. (2010) Poslednje poruke. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Kuper, A., Kuper, Dž. (2009). Enciklopedija društvenih nauka. Beograd: Službeni glasnik.
- Srdić, M., Adamović, Lj. (1975). Politička enciklopedija. Beograd: Savremena administracija.
- Treaty on European Union [TEU, Maastricht Treaty], Feb. 7, 1992, 1992 O.J. (C191) 1; 31 I.L.M. 253 (1992). Dostupno na: <http://www.eurotreaties.com/maastrichttext.html>.
- United Nations (1945). Charter of the United Nations. Dostupno na:
<http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml>.
- Wikipedia (2014). Suverenitet. Dostupno na:
<http://hr.wikipedia.org/wiki/Suverenitet>, preuzeto 21.04.2014.
- Zakon o carinskim prekršajima Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 88/05. Dostupno na:
http://www.uino.gov.ba/b/Registar_propisa/Zakon_carinski_prekrasaji.html.
- Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 36/08 i 87/12.
- Zakon o sprečavanju pranja novca i financiranja terorističkih aktivnosti, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 47/14. Dostupno na: <http://www.sipa.gov.ba/bs/pdfbs/zspn53-09.pdf>.

Biografija

Rodjen 1956. u Sarajevu, **Bakir Alispahić** je prošao put od operativnih poslova državne bezbjednosti u republičkom sekretarijatu za unutrašnje poslove Bosne i Hercegovine, do funkcije Ministra unutrašnjih poslova Republike Bosne i Hercegovine. Alispahić je bio prvi direktor Agencije za istraživanje i dokumentaciju BiH, a bio je i na dužnosti pomoćnika Ministra vanjskih poslova.

Završio je Fakultet političkih nauka u Sarajevu, gdje je odbranio i magistarsku tezu pod naslovom 'Teorijske kontroverze naučnog definisanja terorizma', kao i doktorsku disertaciju na temu 'Teorijsko-metodološki aspekti istraživanja rada obavještajno-sigurnosnih službi'.

Autor je dvije knjige, 'Terorizam šta je to' i 'Osnove metodike rada obavještajno-sigurnosnih službi'.

bakiralispahic.sa@gmail.com